

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Sarajevski atentat 1914 – Kdo je bil idejni oče tega atentata?

Moj znanec R. K. iz Belgije, sicer dober poznavalec naše zgodovine, me je nedavno tega opozoril na malo znano ozadje sarajevskega atentata 1914 na avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda, ki je bil tudi motiv za začetek 1. svetovne vojne. Doslej je veljalo, da je atentat izvršil Gavrilo Princip, član »Mlade Bosne« po naročilu srbske vlade. Po vsej verjetnosti je resnica drugačna.

Mustafa Golubić
(Vir: Google, Slike)

Tržaško Delo, časopis za Slovence in Hrvate v Italiji, je 14 in 21. avgusta 1924 objavil podlistek v dveh nadaljevanjih z naslovom ***Jugoslovanski nacionalno-revolucionarni pokret in sarajevski atentat (Ob desetletnici svetovne vojne)***. Avtor članka se je podpisal kot Volodja¹, pričevalc pa je bil M. Golubić². Razgovor je opravljen na Dunaju.

Pričevalc je bil Mustafa Golubić, pripadnik »Črne roke«, pozneje član KP Jugoslavije in nazadnje vidni pripadnik sovjetskega Nkvd (menda celo general) oz. kominterne, ki je

¹ Vladimir Martelanc (Trst, 1905 – Dachau, 1944), politik in publicist, sourednik revije La Federation Balkanique na Dunaju, skupaj s Pavao Bastajičem in Dimitrom Vlahovim. Šlo je za glasilo balkanskih komunističnih partij, čigar delo je koordiniral Georgi Dimitrov, pozneje znan kot vodja sovjetske kominterne.

² Mustafa Golubić – Omega (Stolac v BiH, 1889 – Beograd, 1941), pripadnik »Črne roke«, jugoslovanski komunist in sovjetski obveščevalec, ki ga gestapo aretiral v Beogradu in likvidiral. Leta 1944 je bil proglašen za heroja Sovjetske zveze

sodeloval tudi v razpletu jugoslovanske krize marca in aprila 1941. Zato sem tudi predhodno objavil članek o notranji partijski zaroti iz svoje knjige *Zarote in atentati na Tita*, kjer sem navedel tudi naslednje: »Golubić je bil zelo tesno povezan s polkovnikom Dragutinom Dimitrijevićem - Apisom, šefom srbske vojaške obveščevalne službe. V obdobju premirja, 1913–1914, je v Toulussu študiral pravo. Sodeloval je tudi v pripravah atentata na avstro-ogrskega nadvojvodo Franca Ferdinanda v Sarajevu 1914«.

Polkovnik Dragutin Dimitrijević - Apis
(Vir: Google, Slike)

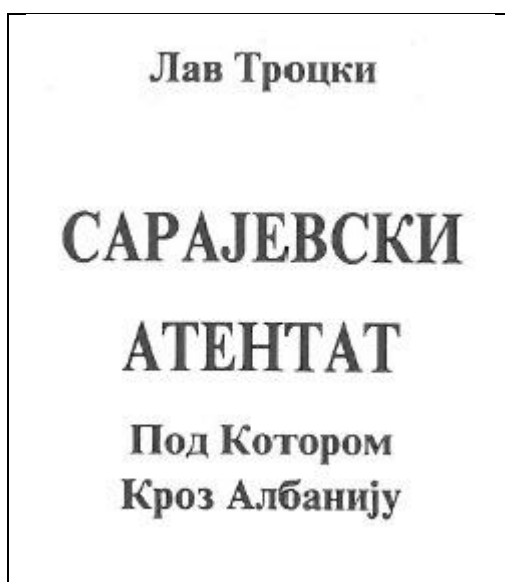
Avtor podlistka navaja naslednje Golubićeve izjave:

- Predhodnica »Črne roke« - »Ujedinjenje ali smrt« je bila tajna revolucionarna organizacija v Srbiji, nalik na italijanske karbonarje, ki je bila ustanovljena 6. septembra 1901, formalno pa 9. maja 1911. Zadnji vodja je bil polkovnik Dragutin Dimitrijević - Apis³.
- Ni šlo za organizacijo srbskih častnikov, (to je bila »Bela roža«), temveč za narodno organizacijo, ki je imela glavni cilj združitev jugoslovanskih narodov.
- Člani »Črne roke« so se udeležili vseh komitskih bojev proti Turkom in bili v stiku z vsemi revolucionarnimi organizacijami v Bosni (»Mlada Bosna«), na Hrvaškem, v Sloveniji (»Preporod«), v Makedoniji, Bolgariji in Albaniji.
- »Črna roka« je bila obglavljena leta 1917, ko je na znanem solunskem procesu polkovnik Apis bil obsojen na smrt, češ da je pripravljaval atentat na kralja Aleksandra Karadjordjevića. Polkovnik Apis je naredil usodno napako, ko pred koncem vojne ni

³ Dragutin Dimitrijević - Apis (1876–1917), generalštabni polkovnik Vojske Kraljevine Srbije, nazadnje načelnik vojaške obveščevalne službe, vodja »Črne roke«, na solunskem procesu obsojen na smrt radi poskusa atentata na kralja Aleksandra Karadjordjevića, 1953 rehabilitiran.

povedel revolucionarno akcijo proti srbski vladi in kralju Aleksandru Karadjordjeviću

- O sarajevskem atentatu, ki ga je 28. 6. 1914 izvedel Gavrilo Princip na prestolonaslednika Franca Jožefa, naj bi izšlo samo avtentično poročilo Vladimirja Gavrilovića, vodje »Mlade Bosne«, ki ga leta 1915 objavil Lav Trocki, vendar pa ni vsebovalo vseh relevantnih podatkov.

Lav Trocki, Sarajevski atentat, 1915

- »Črna roka« je že pred tem izvedla številne atentate, da bi se narod znebil slabih voditeljev. Tako je 1910 Žerajić izvedel atentat na generala Varešanina v Sarajevu, leta 1912 pa je Jukić v Zagrebu, poleg dveh drugih, izvršil tudi atentat na bana Cuvaja.
- Tudi v letu 1911 je bila načrtovana serija atentatov v Sarajevu, Zagrebu in Ljubljani (kar bi bilo zanimivo raziskati).
- Idejo za sarajevski atentat so januarja 1914 v Toulouseju, v restavraciji na Rue Saint Jerome 20, sprožili »črnorokci« Muhamed Mehmedbašić, Mustafa Golubić in Vladimir Gačinović, vodja »Mlade Bosne«. Najprej je padla ideja, da se izvede atentat na generala Oscarja Potioreka, poveljnika anektirane Bosne, nazadnje pa je **Mustafa Golubić predlagal, da se atentat izvede na prestolonaslednika Franca Jožefa** in to ob njegovem obisku v Franciji ali Švici.
- Zatem je Mehmedbašić odšel v Sarajevo in z Danilom Ilićem, tehničnim organizatorjem atentata, odšel v Beograd, kjer je polkovnik Apis odobril Golubićev predlog, da se atentat izvede na prestolonaslednika Franca Jožefa (ostale podrobnosti so znane).
- Srbska vlada na čelu z Nikolo Pašićem seveda ni vedela za načrtovani atentat članov »Črne roke« in »Mlade Bosne«.

Zanimiva je zaključna misel Mustafe Golubića, češ da je 1. svetovna vojna in proces združevanja Jugoslavije pokazal, da so bile akcije »Črne roke« povsem »brezsmislene«, saj so njeni pripadniki (po oktobrski revoluciji) ugotovili, da je družbene spremembe mogoče pričakovati samo v »revoluciji in komunizmu«!

Aferim!

Kaj pa slovenski »preporodovci«?

Slovenska (tajna) organizacija preporodovcev je bil ustanovljena januarja 1912 in je štela okrog 500 članov. Izdajali so mesečnik »Preporod« in vzdrževali veze z ostalimi anarhističnimi gibanji na Balkanu. Glavni so bil: Avgust Jenko (1894–1914, padel na Ceru), Vladislav Fabjan (1894–1950), Janže Novak (1893–1934), Adolf Ponikvar in Evgen Lovšin, Ivan Endlicher (1891–1915), Franc Fabjan, Janko Kos (1891–1924).

Decembra 1914 so avstro-ogrski oblastniki izvedli v Ljubljani veleizdajniški proces, na katerem so obsodili 32 preporodovcev.

Da bi pa načrtovali kakšen atentat, kakor omenja Golubić, pa zaenkrat ni znano.

Slovenski častniki – dobrovoljci (preporodovci) srbske vojska na solunski fronti 1918 v družbi polkovnika Janka Stibel - Vukasovića, poveljnika srbskega orožništva⁴.

(Vir: Kladivarji, 1936 Ljubljana)

⁴ Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju in akademik, dr. Jože Maček, *Janko Stibel - Vukasović, polkovnik Vojske Kraljevine Srbije in Jugoslavije ter njegovi potomci*, www.vojastvo-military.si, objavljen 2014